Vierde Boeck,

Wat dat een die de konste der Apothekerye begheert te leeren, eerst voor al moet leeren ende weten.

AEngesien ick de bereydinghen der medicamenten / de mengelinge der selve / hoe menigerley sy sijn / hoe sy gemaeckt / gebruyckt / ende toeghevoeght worden / beschreven hebbe / sal / eer ick tot elck in't bysonder kome / hoewel ick sommighe nu al beschreven hebbe / sommige saken noch verklaren / de wlcke ofte nootsakelijck / ofte seer goet sijn gheweten. Eerst sal ick segghen wat den leerenden Apotheker voor al moet weten / ende van buyten kennen.

Jn den eersten / moet hy de ghewichten ende maten kennen / ende de caracteren ofte teekenen der selve.

Ten tweeden / moet hy de Recepten konnen lesen / de abbreviatien ofte verkortinghe der woorden verstaen.

Ten derden / de wijse ende maniere van de gheemeyne decoctien te maken / als zijn Decoctum cordiale, Pectorale, Simplex, en Solutivum, Decoctum aperitivum, Cephalicum, commune Clisteris, Clisteris emollientis, Clisteris emollientis & refrigerantis, Carminativi, Decoctum & aqua Hordei, Ptisana.

Ten vierden / gheemeyne Amandel - melcken maecken.

Ten vijfden / Pulpa casiæ fistulæ uyttrecken.

Ten sesten / Olie van soete Amandelen uyttrecken.

Ten

Ten sevensten / Suppositorien maecken.

Ten achtsten / moet hy oock verstaen ende weten de namen in 't bysonder / die met een gemeyne name beschreven worden / als sijn quinque radices aperitivæ, tres flores cordiales, calidi & frigidi, quatuor herbæ emollientes, quatuor semina frigida majora, & minora, semina quatuor calida majora & minora, quinque fragmenta pretiosa, quinq; herbæ capillares, quinque genera mirabolanorum, tria genera piperum, tria genera santalorum.

Ten negensten / moet hy weten wat deel der planten hy moet nemen / als sy simpelijck beschreven worden / van wat gheslachte oft van wat gheweste.

Ten thienden / de maniere van alle simplicia ordentlijck te koocken / stampen / ende de selve bereydt te maecken / te wasschen / ende met het Mollet te wrijven.

Van de Apothekers ghewichten ende maten die hedensdaeghs in 'r gebruyck sijn.

EEn pont der medicijne heeft twaelf onceen / ende wordt dus gheteeckent. ℔. L.

Een once heeft acht dragmen / wordt dus gheteeckent ℥.

Een dragme heeft drij scrupels / ende wordt dus gheteeckent. ʒ.

Een scrupel heeft twintigh asen ofte greynen / ende wordt dus gheteeckent ℈.

Een as ofte greyn is het alderminste ghewichte / ende wordt aldus gheteeckent ℊ.

Een half pondt / halve once / halve dragme / halve scrupel worden aldus gheteeckent ℔ ß. ℥ ß. ʒ. ß. ℈ ß. ende die wordt semis ghenoemt.

Daer

Daer zijn noch andere gewichten / maer door dien sy in 't ghebruyck niet en zijn / en schrijve die niet. Sommighe stellen in een dragme 72. asen / welcker opinie men behoorde te volghen / want sy de waerschijnlijckste is; maer veele sijnder / ende namentlijck in Nederlandt / die maer 60. asen in een dragme stellen / volght daer in de opinie van de stadt daer ghy woont; want soo verre men daer dragmen van 60. asen gebruyckte / ende ghy een dragme van 72. asen name / soude men den Doctor ende de Kranckke bedrieghen / midts ghy 96. asen op een once den Patient meer soude in-gheven / dan des Doctors meyninghe is / het welcke in sommige purgerende ende slaep-maeckende medicijnen seer schadelijck soude wesen. Soo veel als de menghelinghen der medicamenten aengaet / waer gy een dragme van 60. ofte van 72. asen ghebruyckt / is al eben eens midts alle de andere gewichten verbolghen / alle de zwarighept is maer gelegen in het uytreycken / ende daerom moet men volghen het ghebruyck van de Stadt daer men woont.

Manipulus is een handt vol te se segghen / met hant-vollen worden de kruyden ende bloemen gebruyckt / maer selden de wortelen en zaden / en wordt aldus gheteeckent M.

Pugillus is te segghen / soo veele als men met dry vingeren grijpt / en wort aldus geteeckent P.

Als men 't getal van enighe bruchten wilt voorschrijven / wordt met dese letter beteeckent / N. de welcke beteeckent numero. By exempel prunorum N. vj. dat is / neemt Pruymen ses in 't ghetal.

Een halve Vlaemsche pinte waters weeght essen een pondt / dat is twaelf once.

Een halve pinte wijn weeght twaelf onceu ses dragmen.

Een halve pinte Olie weegh elf onceu en een half.

Een halve pinte Syroop ofte geschuymden Honigh weeght seventhien onceu. Alhoewel dat andere schrijven dat een mate van neghen onceu Olie weeght thien onceu Wijn / en den helft meer Honigh / dat is derthien onceu en half / hebbe nochtans metter daet anders bevonden / misschien zijn onse waters / ect. lichter ofte zwaerder.

Hoe de Recepten der Doctoren, ende verkortinghe der woorden moeten ghelesen ende verstaen worden.

HOe wel het onnoodigh schijnt te wesen te leeren lesen ende verstaen de Recepten der Doctoren / door dien het selve / als sy wel gheschreven zijn / licht gheleert kan worden / met eens ofte tweemael te onderwijsen / ofte als sy seer qualijck sijn gheschreven / door experientie : om dat ick nochtans bevonden hebbe / dat de ghene die weynigh Latijn konnen / daer groote zwarigheydt in vinden / dunckt my van noode 't selve te beschrijven / op dat den leerenden Apotheker / als hem den Onderwijser ontbreeckt / hier toe sijn toevlucht mach nemen.

In den eersten dan / de eerste letter van alle Recepten / is een ℞. de eerste letter van Recipe, het welcke te seggheu is / neemt ende wordt aldus geteeckent ℞. Na datter sommige Wortelen / Kruyden / Zaden / Wateren / Salven / etc. beschreven zijn / volght daer altijdt nae / recht voor het ghewichte / dit woordeken ana, het

welck

welck te segghen is / van alle de voorschreven een ghelijck / ofte sulck ghewichte ofte mate als na ana aengheteeckent wordt. By exempel / Wat ana te segghen is.

℞ seminis anisi, fœniculi ana ℥ s.

Dat is neemt Anijs ende Venckel-zaet van elcks een halve once / soo dat ana met een woort te seggen is / van elcks. Dosis is te segghen / soo veel als men in een keer inneemt / daerom alsser in 't eynde der Recepte komt / wat soorte van medicament dat het oock is / misce pro duabus dosibus, is te segghen / dat dat medicament in twee ghedeelt sijnde / in tweemael moet inghenomen worden. Dus misce divide in octo doses, is te segghen / dat het voor-gheschreven medicament moet in acht deelen ghedeelt worden / ende in acht mael inghenomen. Ad pondus omnium, is te segghen / dat het laetste voor gheschreven medicament soo zwaer van ghewichte moet wesen / als alle de voor-gaende medicamenten t' samen weghen. By exempel / Wat Dosis te segghen is. Ad pondus omnium, wat het te segghen is.

℞ anisi, fœniculi, carvi, glycirrhisæ ana ℥ j. sacchari candi ad pondus omnium.

Dat is / neemt Anijs / Venckel / Carvi-saet Calys-hout van elckx een once / Candys suycker tot het ghewichte van alles / de vier voorgheschreven samen wegen vier oncen t' samen / ergo moeten daer vier oncen Candys-suycker by ghedaen worden.

Et cum saccharo F. Bolus, vel cum saccharo asperso F. Bolus, dat is te segghen / ende met Suycker daer over stroyende / maeckt daer een brockxken af. Bolus is soo veel te segghen als een brockxken / ofte mondt-vol / daeromme als de quantiteyt groot is / moeten daer veele brockxkens af-ghemaeckt worden / ende

ende dus in Suycker ghewentelt worden.

Extende supra alutam in formam scuti, seyt dat op een leer / hebbende de forme van een schilt / corium ofte aluta is een leer te segghen.

Coq. in 1. q. aq. dat is / coque in sufficiente quantitate aquæ, koockt het in ghenoeghsame quantitept waters.

Coq. s. a. dat is / coque secundum artem, koockt het na de konste.

Coq. ad med. consumpt. coque ad medietatis consumptionem, dat is / ziedt het toe dat den helft verzoden is.

Coque in poculis tribus aq. ad consumpt. tertiæ partis, dat is / ziedt het in dry potten waters / tot dat het derde deel verzoden is.

M. s. haustus: capiat diluculo, dat is / misce fiat haustus, &c. dat is / mengelet ende maeckter een dronckken van dat hy dat vroogh inneme / de M. die op het laetste der Recepten staet / bediet altijt misce, dat is mengelet. Capiat cum custodia, dat is / dat hy 't drincke / ende t' huys blijve / ofte niet uyt en ga.

Col. adde. colaturæ adde, dat is / doet by de colature, colatura is yet dat door-ghegoten is. Cola, dat is / giet deur.

Ten laetsten / om alle Recepten wel te lesen / moet weten ende bemercken / wat voor een medicament datter voor-gheschreven is / soo sult ghy de half gheschreven woorden terstont verstaen / soo ghy wel daer op let: want soo daer een Iulep wordt voor-gheschreven / de welcke van ghedistilleerde waters ende Syropen ghemaeckt wort / moet de water ende Syroop-potten aenmercken / ende besien welcke met sulcke letteren beghinnen / ghy dan siende A, borag. cico. acet. cuss. end. fumar. sult terstont

stont verstaen / dat aqua boraginis, cicorei, acetosæ, tussilaginis, endiviæ, fumariæ, is: insghelijcks is 't van de Syropen / want siende Syr. de limon. viol. granat. acet. de succoacet. bysant. &c. sult terstondt mercken / dat dat is Syrupus de limonibus violarum, granatorum, acetorum de succo acetosæ, bysantinus, &c. dus soo daer Salven ofte Olien voor-ghescheven worden/ de eerste syllaben lesende / sult alle de selve potten overloopen/ het selve is in't maken der purgatien: want de ghemeyne namen der decoctien wetende / die niet veel in't ghetal en zijn/ te weten / decoctum cordiale simplex, & solutivum, pectorale simplex, vel solutivum, aperitivum, Cephalicum, kondt / de eerste syllaben lesende/ daer licht achter geraken: Insghelijcks van de electuarien purgatijf, die oock niet veel en zijn / te weten / Diacatholicum, diaphœnicum, electuarium de succo rosarum, benedicta laxativa, lenitivum, confectio hamech, electuarium cariocostinum, diacasia pro clisteribus, electuarium hyera picra, elect. diacarthamum, diacarthamum in tabulis, welcke alle in memorie hebbende / ofte de potten oversiende / en sien niet hoe men die niet en soude konnen lesen/ de eerste syllaben maer ghescheven zijnde / het selve is in alle ghecomposeerde medicamenten te verstaen.

Uyt-

Uytlegginge van sommige Simplicia, de welcke maer met een name beschreven zijnde, meer andere Simplicia onder de selve name ofte tijtel begrijpen.

Radices quinque aperitivæ, sive Diureticæ.	Rusci, sive brusci. Asperagi. Fœniculi, vel Petroselini. Apii. Graminis.
Herbæ quatuor emollientes.	Malva. Althea, id est Bismalva. Viola nigra. Acanthus, id est Branca Ursina.
Aliæ quatuor herbæ emollientes.	Mercurialis. Sicla, sive Beta. Parietaria. Atriplex.
Tres flores cordiales frigidi.	Rosarum. Violarum. Boraginis, vel Buglossæ.
Tres flores cordiales calidi.	Camomillæ. Meliloti. Anethi, vel liliorum.
Quatuor semina frigida majora.	Melonis. Cucumeris. Cucurbitæ. Citrulli.
Quatuor semina frigida minora.	Lactucæ. Portulacæ. Endiviæ. Cicorei.

Quatuor

Quatuor semina calida majora.
- Anisi.
- Fœniculi.
- Cumini,
- Carvi.

Quatuor semina calida minora.
- Ammeos.
- Amomi.
- Apii.
- Dauci.

Quinque genera Myrabolanorum.
- Emblici, zijn in stucken sonder steenen.
- Bellerici zijn rondt.
- Citrini zijn langh en bruyngeel.
- Chebuli zijn lanck / de aldergrootste.
- Indi, vel nigri, zijn de kleynste / zwart lanckwerpigh.

Tria genera Piperum.
- Macro-piper, piper longum langhe peper.
- Melano-piper, piper nigrum, zwarte peper.
- Leuco-piper, piper album, witte peper.

Tria genera Santalorum.
- Santalum album, witte santels.
- Santalum rubrum, roode santels.
- Santalum citrinum, geele santels.

Quinque fragmenta lapidum prætiosorum.
- Saphyri.
- Granati.
- Smaragdi.
- Hyacinthi.
- Sardi, sive Corneoli.

Quatuor

Quatuor aquæ Cordiales.	Endiviæ, Cicorei. Boraginis vel Buglossæ. Scabiosæ.
Quinque herbæ Capillares	Polytrichum. Capillus Veneris. Adianthum vulgare. Salvia vitæ, id est ruta muraria. Asplenium, sive ceterach.

Alsser eenighe Simplicia absolutelijck vvorden voorgheschreven, sonder yet by te hanghen, van wat gewefte, van welck gheslachte, ende welcke deel der plante men moet ghebruycken.

ALsser sulcke Simplicia worden voor-ghe-schreven / sal men altijt die nemen / de welcke ofte krachtighst / ofte meest in't ghebruyck zijn: soo oock alsser eenighe planten worden voor-gheschreven / sult sulcke deel der plante nemen / de welcke in de medicijne meest in't ghebruyck is. By exempel / als men schrijft Acarum, sult de wortel ghebruycken / ende niet de bladeren; als men schrijft Anijs / Venckel / Carvi / Cnicus seu carthamus, sal men altijdt het zaedt ghebruycken / ende niet het kruydt ofte wortel: wordender voor-gheschreven Violæ, men sal noch de bladeren / noch het zaedt ghebruycken / maer de bloeme. Soo Borago, Cicoreum, Acetosa, Endivia, &c. voor-gheschreven worden / men sal de bladeren ghebruycken / niet de wortelen ofte de bloemen / ten zy het selve daer wordt by-gheboeght. Wordender

Roosen

Roosen voor-ghescheven / men sal de roode Roosen nemen / midts sy meest in 't ghebruyck is. Van Pæonie-Wortelen ofte zaedt sal men nemen Pæonie-mas, dat is het manneken.

Agaricus sal men nemen Fœmineus, de witste ende alderlichtste.

Aloë, Succotrina sive lucida, de alderklaerste.

Azijn ghemaeckt van Wijn / ende niet van Bier.

Corallium sal men nemen rubrum.

Hyosciamus, albus.

Papaver, album.

Polipodium, Quercinum, die in de eycken troncken wast.

Raphanus, silvesteris.

Spica, Indica scilicet nardi.

Viola, purpurea vulgo martia.

Daucus, Creticus, ende soo voorts.

Van de *Antiballomena Succedanea* ofte *quid pro quo*, soo die ghemeynelijck in de Apotheekerye worden ghenoemt.

Door dien datter sommighe Simplicia seer qualijck ghebonden worden / ofte om dat sy van verre Landen tot ons komende / seer verstorben zijn / ofte om dat men twijffelt oft het de selve sijn van de Ouders beschreven / ofte vreest dat sy verbalscht sijn / ofte soo licht ter handt niet en konnen wesen / is men sommijdts ghedwongen om de Kraucken niet t' eenemael van de oorbaerheydt te berooven / andere in plaetse te stellen / de welcke van krachten ghelijck ofte bykans ghelijck zijn / welcke worden in 't Latijn Succedanea ghenoemt / in 't Grieck *Antiballomena*, ende in de Apotheken / doch niet

recht / ende seer raeu quid pro quo. Daeromme / sal ick hier oock alle de Succedanea voor houden van de ghecomposeerde medicamenten / in dit Tractaet beschreven / uyt oude Auctores ghenomen: ende hoe wel sommighe Apothekers glorieren van sommighe der selve / de waerachtighe te hebben / het welcke sy nochtans qualijck / jae niet en konnen betoonen / hebbe nochtans liever een waerachtigh Succedaneum te ghebruycken / dan sulck een simplex, het welcke men niet en weet wat het is / van waer dat het komt / ende niet heel overeen-komende met de teeckenen / met de welcke de Ouders die hebben beschreven / ofte zijnde veroudert / ofte verstorven. Dus sult ghy maken / soo verre het moghelijck is / dat alles / niet alleen in krachten met elckanderen over een en kome / maer oock in soorte van compositie, nemende Syroop voor Syroop / Conserve voor Conserve / Electuarium voor Electuarium, Pillen voor Pillen / etc. hoewel men somtijdts mach / des noodt zijnde / voor Syroop Looch nemen / ende ter contrarie / voor Pillen Confectie, voor Trochiscen Poeper / en soo voorts / soo de navolghende lijste u sal aenwijsen:

Syrupus de Jujubes, voor Loochsanum.

Syrupus papaveris, voor Diacodium.

Syrupus boraginis, voor Syrupus buglossæ.

Syrupus de fumaria compositus, voor Syrupus de Epithymo.

Syrupus de Endivia, voor Syrupus de succo cicorei, & econtra.

Syrupus de limonibus, voor Syrupus acredinis citri.

Syrupus de Portulaca, voor Syr. Nymphæ.

Con-

Confectio Hyacinthorum, voor Confectio Alchermes.

Diacatholicum, voor Lenitivum.

Lenitivum, voor Diacassia.

Pilulæ de Aloë lota, voor Mastichinæ Petri de Ebano.

Pilulæ Arthriticæ, voor P. de Benedicta.

Pil. de Hermodactylis, voor de Euphorbio.

Pilulæ Indæ, voor P. de Lapide lazuli.

Oleum Amigdalarum dulcium, vel Olivarum, voor Oleum seminum.

Unguentum resumptivum, voor Pectorale, vel de adipibus.

Unguent. Altheæ, voor Emplastrum Altheæ.

Aqua Boraginis, voor Buglossæ.

Aqua lactucæ, voor Aqua endiviæ & econtra.

Aqua Endiviæ, voor Aqua cicorei.

Voor Succus acaciæ.	Succus Hypocistides, ofte prunellorum silvestrium.
Voor Acorus	Calamus aromaticus, want voordt voor de waerachtighe Acorus ghehouden.
Voor Amomum.	Calamus Aromaticus, Galanga major, Grana Iuniperi, Gariophylli, ofte Semen citri & hyperici ana partes æquales.
Voor Aspalathum.	Lignum Aloës, vel Santalum citrinum.

Voor Carpobalsamum Cubebæ.

Voor Doronicum Zedoaria, ofte Galanga.

Voor Eupatorium.	Asari & absinthii, ana partes æquales.

Door Folium Indum.	Macis & spiea celticæ, vel macis & cyperi, ana part. æquales.
Door Helleborus albus	Helleborus niger.
Door Iusquiamus	Papaver.
Door Mandragora	Iusquiamus, solanum, papaver.
Door Marum	Folia dictamni Cretici.
Door Opobalsamum.	Oleum nucis muscatæ, Oleum Gariophyllorum, Balsamum album, vel sub ruffum Indicum, Ballamum Petri Apponensis.
Door Orobus	Cicera rubra, radices fraxinellæ, seu dipramni albi, Orobus silvestris, Orobus ruffus, Orobus albus.
Door Phu	Valeriana.
Door Rhaponticum	Rhabarbarum.
Door Unguis odoratus	Bdellium.
Door Vinum falernum.	Vinum Creticum, vel malvaticum, vel aliud generosum.
Door Xylobalsamum.	Lignum Aloës, Gariophyllij.

Van de bysondere bereydinghe der Simplicia.

ALhoe wel ick in het eerste boeck bande bereydinghe der Medicamenten gheneralijck gesproken hebbe / sal nochtans tot meerder verklaringhe sommige in het bysonder beschrijven.

Manie,

Maniere om alderleye ghesteenten te præpareren, als Hyacinthen, Topalen, Smaragden, &c. Wit ende roode Corael Peerlen Calamijn - steen, Tutia Cornu cervi, Spodium ex ebore, &c.

NEemt hyacinthen / Corael / ofte sulck een ghesteente als 't u belieft te prepareren / stampt die in een kopere mortier / ende zift die door eenen teems / legh dit poeyer dan op eenen harden steen van Marber ofte Porphyr / ende met Roose - water / ofte eenigh ander water daer toe bequaem / maeckt daer van een dun papken / dit papken sult ghy met een seer harden wrijf - steen ofte mollet / als Porphyr / ofte een effen kep soude moghen wesen / soo langhen tijdt wrijven / ghelijck de Schilders hare verwen doen: tot dat het t'eenemael klein ende fijn is / het welcke ghy tusschen de vingheren / ofte wel tusschen de tanden wel sult ghevoelen / ende als 't niet meer en knerst / is het ghenoegh. Dit papken sult ghy dan met kleyne brockkens op wit papier legghen / ende op een drooghe plaetse stellen om te droogen / droogh zijnde / stuyt het op tot het ghebruyck. Dat dese saken dus ghewreven worden / is / om dat men die in den mortier niet fijn ghenoegh en kan wrijven / ende om dat door de scherpigheydt ende hardigheyt der ghesteenten veele van het koper des mortiers wordt af - ghewreven / het welcke het coleur verandert / ende een senijn in het lijf is.

Præparatio Radicum Esulæ, seminis Coriandri & Cumini.

NCemt wortelen van Esula, Coriander / oft Comijn-zaet / soo veel als't u belieft / giet daer Wijn-azijn over / tot dat sy gheheel overdeckt zijn / laetse soo staen weycken eenen dagh ende nacht / giet dan den Azijn af / en laetse soo droogen / en gebruyckt die alsoo in de medicijne.

Maniere om Longen van den Vos te præpareren.

NCemt de Loose ofte Longe van den Vos / weert uyt de selve de arterie / de welcke wy den Roeper noemen / wascht de selve in warme wel-ruyckende Wijn / hanght hem op / ofte soo andere seggen / laet hem in een pot in een laeuwen Oven drooghen: ghedrooght zijnde / windt hem in drooghe Asem / ende bewaert hem dus tot het ghebruyck.

Maniere om Lapis Lazuli te præpareren.

NCemt Asuer-steen / wrijft hem t' eenemael fijn / wascht ende wrijft hem met schoon water soo dickmael / tot dat het water gheen coleur nochte smake meer en heeft van den selven steen / drooght hem dan / ende bewaert hem tot het ghebruyck.

Maniere om Scammoneum te præpareren, volghende den Dispensatorium van Augsburgh.

℞ Scammonei electi lactescentis ℥ iij. succi cydoniorum ℥ j. ʒ v. Corticum mirabolanorum citrinorum, mastiches electæ ana ʒ j.

Stampt

Stampt de Mirabolanen; ende den Mastix, ende stelt se in het sap van Queen te weycke / in een warme plaetse / douwt daer na de Infusie, heel heet zijnde door / ende menget daer by de Scammoneye, eerstmael ghestampt in een mortier / de welcke met Olie van soete Amandelen is vet ghemaeckt / ende ghezist / ende maeckt daer van een massa / van de welcke ghy Trochiscen sult formeren / de welcke ghedrooght wesende / sult opsluyten / ende bewaren tot het ghebruyck: welcke Scammoneye aldus ghepreparcert sijnde / wordt Diagridium ofte Diacridium ghenoemt. Cordus prepareert die anders / maer dit is de lichtste ende beste maniere / de welcke men / het sap van Queen hebbende / altijdt kan bereyden.

Maniere om Colocinthis te præpareren.

GEpreparcerde Colocinthis zijn de Trochici alhandali, welcker bereydinge ende compositie ghy onder de Trochiscen sult vinden.

Maniere om Stael te præpareren.

NEemt bijlsel van Stael / wasscht het selve wrijvende met de handen soo dickmaels in klaer water / dat het water daer schoon afloopt / doet dan dit ghewasschen stael in een plat glas / ende giet daer stercken Wijn-azijn over / dat recht al het stael nat zy / maer niet over en zwemme / ende laet dit soo staen weycken dertigh daghen langh / laet het dan t'eenemael drooghen / het welcke fijn ghestampt / ofte op een steen ghewreven / sult tot het gebruyck bewaren.

Ander maniere om Stael te præpareren ende te smilten.

NEemt een stuck Staels / maeckt het selve t' eenemael gloeyende / uyt het vier ghenomen zijnde / douwt daer teghen een langhe rolle Solfer / dit Solfer sal het Stael terstont doen smilten ende af-druppen / welcke druppelen ghy in een teyle met kout water sult laten vallen / welcke Stael dus ghesmolten sijnde / gheheel breecksaem is / ende sich tot poeyer terstont laet brenghen / welcke poeyer in klaer water soo dickmaels afghewasschen / dat het water daer klaer af-loopt / ende ghedrooght zijnde / sult het met eenen wrijf steen / met water daer toe bequaem / t' eenemael kleyn wrijven / ende dan in brockxkens op schoon papier drooghen / ende onsluytende / tot het ghebruyck bewaren. Sommighe / ende seer veel / eer sy het selve Stael af-wasschen / branden in eenen Smilt-kroes al het Solfer uyt / door dien datter veel Solfer by het stael ghemenghelt is / 't welck hem door het af-wasschen niet t' eenemael af en scheydt. Andere nemen vijlsel van Stael / met wat Solfer / ende branden dat in de Pot-backers oven.

Maniere om schillen te præpareren.

ICk sal de preparatie der Schillen / als ick de Trochisci scillitici beschrijven sal / aenwijsen; nochtans veele om Azijn van Schillen te maken / en prepareren de Schillen anders niet / dan dat sy den Clyster heel ontdoende / alle de Schillen aen een draet steken / ende laten

ten de selve dus in de schaduwe/ drooghen/ ende op-stuptende/ tot het ghebruyck bewaren.

Maniere om Termentijn.

te koocken.

NEemt een groote quantiteyt waters/ het welcke ghy op een klaer vier sult laten zieden / daer in doende Veneetsch Termentijn soo veel als 't u belieft / laet dit t' samen soo langhen tijdt zieden / tot dat den Termentijn sijn reucke verliest / ende hardt wordt; de proeve nemende op het averecht van den mortier / het welcke houdt wesende / soo het hem laet handelen / ende als een glas in stucken springht / is een teecken dat het ghenoegh is. De ghekoockte Termentijn gaet in Trochisci cyphi Damocratis, de welcke in de Metridaet komen / men maeckt daer oock Pillekens af; maer daer is noch een ander maniere / die meer in 't ghebruyck is / de welcke ick onder de Pillen beschrijven sal.

Maniere om Loot te branden.

NEemt soo veel Loot als gy begheert/ smilt dat / ghesmolten zijnde / doet daer by een deel ghestampt Solfer / het welcke terstondt branden sal / brandende sult dat geduerighlijck met een sperken omroeren / ende daer soo langhe gestampt Solfer by doen/ tot dat het Loot t' eenemael verbrandt is / ende niet meer ghesmolten Loot hem en vertoont / maer bruyn blauw poeyer / ende stuckirkens / de welcke gheen ghedaente van Loot meer en hebben / laet dit dan verkoelen / ende bewaert het tot het gebruyck. Sommige wasschen daer na het loot met veel water / om het Solfer te weeren.

Maniere om Tutia te præpareren.

NEemt soo veel Tutia als 't u belieft / doet die in een Smilt-kroes / ende stelt die in gloeyende kolen / tot dat de Tutia heel gloeyende is / blust dan de selve met Roosewater / ende herhaelt het selve dry keeren / stampt dan de Tutia, ende wrijft die op den steen / ghelijck ick voren vande edele ghesteenten ghesegdt hebbe.

Maniere om alle vet der beesten te bereyden.

NEemt Werckens-liese / ofte eenigh vet van eenigh ander dier / leghe de selve in schoon water / 't selve soo dickmaels veranderende ende afgietende / tot dat het water niet meer root maer wit blijft / ende af-ghegoten wordt / smilt dan het selve sonder roosten ofte branden / ende door-gegoten zijnde / bewaert het tot het ghebruyck / sonder zout daer by te doen.

Maniere om fæcula Brioniæ te maecken.

NEemt Brionie-wortels / schoon af-gewasschen / ende raspt de selve met een blicke-raspe / perst dan het sap daer uyt / ende laet het sap een dagh twee ofte drie staen sincken / giet het sap dan af / ende het welcke op den bodem ofte grondt ghebleven is / drooght dat in de Sonne / ofte in een warme plaetse tot dat het hart is / ende sal wit zijn als een stijfsel.

Vijfde